

A. Martorell (TOR)

EL CANT POPULAR FACTOR PRIMARI DE LA CREACIÓ MUSICAL

PAPERS DE SA TORRE

Aplecs de Cultura i Ciències Socials

1

Antoni Martorell (TOR)
de la Reial Acadèmia de les Belles Arts
de Sant Sebastià

**EL CANT POPULAR
FACTOR PRIMARI DE LA CREACIÓ MUSICAL**

PATRONAT DE L'ESCOLA MUNICIPAL DE MALLORQUÍ
MANACOR (Mallorca) 1987

Consell Assessor:

Gabriel Barceló

Damià Duran

Carles Manera

Josep M. Salom

Conferència donada
a l'Escola Municipal de Mallorca
de l'Ajuntament de Manacor
a les Aules de Cultura Popular
el dia 10 de febrer de 1987

Disseny de la coberta:

Bartomeu Matamalas

INTRODUCCIÓ

La recerca i l'estudi de l'art popular és, sens dubte, una manifestació palesa de l'interès i afecte per a la nostra ètnia materna i un afany de revaloració de la nostra cultura. Aquesta assignatura entranyable, que en el passat ha estat tan dissordadament negligida, recobra, avui dia, vigència i esplendor gràcies a la dedicació perseverant d'un bon grapat d'ànimes selectes que, com vosaltres, s'afanyen per fer emergir les bel·leses, tan sovint desateses, del nostre art popular.

El cant del poble és la manifestació vital més lluminosa de la raça i porta l'aroma de totes les seves essències. Fa bo de veure que hi ha gent santament interessada a exhumar de dins l'oblit les gemes del nostre art popular, individus que no experimenten la síndrome acomplexant en gloriejar-se de la seva ascendència cultural, blasonant amb orgull la noble, bé que humil o rústega, nissaga i transc peculiar.

A aquest punt, em sigui permès d'acomplir amb una obligada cortesia i ensems assenyalar-vos un model d'home enamorat de la nostra cultura popular: mossèn Antoni M. Alcover.

El fet de parlar-vos al lloc mateix que li fou bressol, m'imposa de recordar-lo amb veneració agraïda. Ell fou mestre engregi del nostre idioma per la seva fatigosa i pacient replega del tresor lèxic, però així mateix, un apassionat investigador de la cançó popular.

Els mallorquins, i més que més els manacorins, tenen el compromís ineludible de mantenir viu el foc sagrat de la seva inquietud i passió per la nostra cultura, amb un alt sentit de gratitud i emulació.

Aquesta tarda plau-me destacar una dada molt remarcable pel que respecta el comportament de l'artista musical davant del cant popular, o sigui: el cant popular, com a factor primari de la creació musical.

I. QUÈ ENETENEM PER CANT POPULAR?

Entenem aquell tipus de cant que el poble ha assimilat, absorbit i amb ell s'ha talment identificat, que n'ha fet l'expressió típica de la seva ètnia en les diverses manifestacions de la pròpia cultura, al llarg de la història.

Com es veu, tres elements fonamentals concorren en el cant popular:

- a. Factor origen: la font del cant popular és el poble o, més concretament, un fill del poble. Però, de seguida que el poble absorbeix com a cosa pròpia aquella creació, el seu autor passa a l'anonimat i el seu producte és ja l'alou de la raça.
- b. Factor apropiació: no res significa que un cant, per bell i perfecte que sigui, es doni a la llum; si el poble no l'accepta, l'assumeix i el transforma en essència pròpia, no gaudirà ni del favor ni de l'atribut popular. Quan el poble es reconeix en un cant, se l'apropia, el viu i en fa carn seva. Assolít aquest estat d'absorció col·lectiva, el cant popular esdevé un element aglutinant que determina la identitat d'un poble. El cant popular es constitueix, aleshores, en expressió de pertinença i referència ètniques.
- c. Factor temps: deim cant popular el que així és estat

configurat a llarg termini, i cernut amb el garbell dels anys, com un vi anyenc i reposat, per a poder arrengher-se en el celler de la història. Una cançó que no compta, almenys, amb alguna centúria d'envelliment i rodatge popular, devem considerar-la massa grenyal per a classificar-la com a «popular». Així, p. e., no qualificarem de «cant popular», per més que gosin d'una general acceptació cançons com «La Balanguera», «Hora baixa post el sol», «S'estrella de s'auba», etc. Només *lato sensu* podem atorgar-les el carnet de *populars*.

II. CARACTERÍSTIQUES DEL CANT POPULAR

1. Preàmbul

Per encetar la tasca de treballar a l'entorn d'un cant popular, cal conèixer el material que es porta entre mans. Perquè no tot el que trobam col·leccionat a les diverses antologies musicals és or de llei. Per tant, molt oportunament escau establir aquest doble preàmbul:

A) La qüestió de l'origen de la música, història i prehistòria, va lligat a la transmissió oral i relativa percepció auricular. Això suposa un estudi sobre la relació entre sol (melodia) i signe convencional per a fixar-lo (notació). Es pot judicar suficientment vàlida la transcripció manual damunt el pentagrama euro-culte? No, per cert, ja que resulta impossible reduir sobre el pentagrama tota una sèrie de senyalitzacions diacrítics aptes per fer esdevenir realment vàlid i creïble el document sonor transcrit. És força problemàtic transcriure amb fidelitat una melodia de simple oïda, puix és gairebé im-

possible codificar la immensa varietat d'elements sonors que els intèrprets introdueixen, amb desiguals execucions.

Podem afirmar que la història afectiva de l'etnomusicologia comença amb la utilització dels mitjans mecànics (fonògraf d'Edison) i electrònics (gravacions damunt cinta o fil magnètic) d'enregistrament sonor, entès com a principi metodològic.

Aquest tipus de treball d'investigació ha qüestionat seriosament la validesa retroactiva de les transcripcions manuals del passat i que, també avui, segueixen realitzant-se a alguns llocs. El tipus de transcripció purament manual devem considerar-lo insuficient i poc fiat; per tant, seria força adient reverificar tota mena de transcripcions manuals amb un enregistrament sonor.

Aquesta reflexió és eminentment útil per al músic compositor que vulgui aprofundir un determinat element popular, ja que no és infreqüent el cas de trobar-se davant possibles distorsions del cant genuí popular a causa de la infidelitat de la transcripció, o a la dissortada manipulació d'un mal afortunat intèrpret. (P. e., quan el transcriptor ha percebut com interval cromàtic l'interval diatònic d'un motiu musical, trasmudant radicalment el caràcter arcaic de la melodia; o quan una falsa percepció del ritme porta vers un foraviament del ritme original. Sovint trobam melodies reduïdes a major-menor que presenten aitals característiques de fer sospitar que es tracta de melodies originàriament modals, més o menys atretes pel sistema tonal. Això és remarcable, sobretot, en les melodies que podríem definir en to menor, puix que llur coincidència entre el major i el jònic és més notable que entre el menor i l'eòlic.)

B) Per a la música culta és constatable el fet d'una línia de continuïtat, des del cant anomenat *gregorià* fins a la música actual, seguint un procés lògic evolutiu que, amb un curs inintermitent ens porta des de l'antifona gregoriana al motet *palestrinià*, des del *ricercare frescobaldià* a la simfonia de Beethoven, des de la cantata i coral figurat de Bach a la «Consagració de la Primavera» de Strawinsky. Aquest procés està constituït per la tendència de l'element fònic d'alliberar-se

de l'element verbal, per esdevenir simplement so. La història de la música europea, des de la fi del segle XI, època en què apareixen els primers exemples de música polifònica, fins al segle XVIII, en què floreix la simfonia, no és altra cosa que la història d'aquest alliberament.

Doncs bé, la música popular es mou dins unes coordenades diverses. Pel que fa a la música popular de la nostra àrea, ni apareix clara una línia de continuïtat (considerant la desfilada de pobles que colonitzen l'arxipèlag balear), ni jamai el so es deslliga de la paraula i, quan veim la melodia absent de fonemes, és perquè es tracta d'un estil rítmic de dansa suportat per un bloc instrumental primitiu (tabalet, gaita o xeremia, flabiol), o perquè els fonemes momentàniament han caigut per un fet d'estratègia musical. L'art musical popular és essencialment verbal, almenys a l'origen. Per més que els grecs tinguessin una música purament instrumental per a l'aulos o per a la cítara, però això són manifestacions secundàries i molt circumscrites. La música antiga és essencialment vocal i s'esfuma tot just fineix la paraula, com s'extingeix la flama, decantant-li el tronc que l'alimenta.

2. Àrees culturals

Per a millor entendre la naturalesa del cant popular farà bo tenir present que el mapa de l'art popular, al món europeu, es divideix en tres àrees:

- l'àrea oriental
- l'àrea septentrional
- l'àrea mediterrània o meridional

La nostra cultura musical popular pertany a l'àrea mediterrània o meridional que va des del golf Pèrsic a Gibraltar, tocant l'Àfrica septentrional i bona part de l'Europa mediterrània, amb les Balears al seu centre.

Per evitar de ser prolix, prescindesc de les altres dues àrees

que no ens pertoquen directament.

Àrea mediterrània

Es tracta d'un espai bastant homogeni en els seus trets fonamentals, caracteritzats per alguns elements suficientment estables, malgrat les connotacions particulars dels diversos territoris. Les característiques emergents de l'estil popular vocal del nostre territori insular, crec que es poden resumir en aquesta sinopsi:

- a. Muntatge destacadament melòdic.
- b. Base modal de tipus oriental i solucions tonals modernes amb llarga prevalença del menor, sobretot pel que concerneix les cançons de labors.
- c. Forta tendència al desenvolupament melismàtic en les cançons de ruralia.
- d. Ampla prevalença de l'execució solística.
- e. Emissió de la veu a gola comprimida, amb veu forta, alta i aixafada per a cançons de tall estrictament solístic i camperol.
- f. Estructures rítmiques generalment lliures.
- g. Limitada dependència de formes rigorosament estròfiques.
- h. Predomini de texts de caràcter líric (en oposició a narratiu).

De bell antuvi quedi constància que el cant popular mediterrani és majoritàriament monòdic. Quan apareix la polivocalitat, la forma dominant és la que s'organitza amb l'interval de tercera al llarg de la línia principal. Rares vegades emergeixen intervals de 4a o de 5a. Aquest tipus de cant polivocal no comporta l'acompanyament instrumental. El nivell més arcaic es mostra sempre en el cant solístic i podríem afirmar

que, en general, la música popular de l'àrea mediterrània, en el seu conjunt, es recolza damunt un sistema modal-melòdic que la caracteritza autònomament respecte al sistema tonal-harmònic de la música culta.

Pel que concerneix la música popular instrumental, aquesta subsisteix totalment vinculada a la dansa. Majoritàriament la dansa implica també el cant, almenys originàriament, que un grup determinat adjunt executa al so dels instruments. Únicament les danses rituals sobreviuen exemptes de la paraula.

El diagnòstic estilístic de la música instrumental popular, que es presenta, per cert, molt entreviada de cultures recents i antigues, em sembla poder-lo dibuixar així:

- a. Estructura rítmica ben definida, prevalentment ternària. En les danses rituals (p. e., ball de l'Oferta, Cavallets, ball de Processó, solsticis, etc.) s'utilitza indistintament el ritme binari i ternari.
- b. Base tonal de tipus europeu, en general.
- c. Música concebuda en ordre a la dansa (fa cas a part el mester de trobador-cantaire amb la guitarra o llaüt).
- d. Línia netament tonal i melòdica en les danses vocal-instrumentals. Línia més crespada, angulosa i modal en les danses rituals (cf. p. e., Balls d'Alaró, Cossiers de Montuïri, etc.).
- e. Execució de la part vocal de forma coral, mai solística, llevat d'alguna rara excepció; per més que moltes danses, avui, ja prescindeixen totalment de la part vocal.
- f. Els instruments típics són la percussió (tabalet o tamborino), gaita de bordó, cornamusa i flabiol.

En les nostres danses predominen els modes cultivats per damunt els populars d'arrel arcaica, amb elements estructurals manllevats a la música culta, de després de la crisi de la modalitat (sistema major-menor).

És evident que s'han de conceptualitzar ben distintament el cant i la dansa. Per a la cançó la música és la part substantiva i el ritme l'element accidental, mentre que en la dansa la música és l'adjectiu i el ritme és el substantiu. En l'una i en l'altra l'artista trobarà materials exquisits per a la seva inspiració.

III. AL VENT DE LES ESCOLES NACIONALS

Bé hi escau aquí recordar la força impulsora que han aportat al ressorgiment folklòric les anomenades *escoles nacionals*.

Sota el nom d'*escoles nacionals* s'entén aquell moviment musical que, a la segona meitat del segle XIX, promou la creació d'un tipus de música que tendeix vers una mena d'expressió de naturalesa nacionalista i popular. Preval l'esperit i l'accent dels cants tradicionals en llur ingènua primitiva simplicitat. És una onada de primitivisme i autenticitat expressiva que envaeix l'ànima musical europea, com a reacció a l'encès fervor del romanticisme i a la complexitat simfònica del drama wagnerià. Hom descobreix en el folklore una ampla font d'inspiració nacional i un retrobament de la identitat ètnica.

De bon gust atorgaria a Frederic Chopin (1810-1849) el mèrit d'ésser estat un destacat precursor d'aquest moviment, escrivint tota una munió de danses per a piano, inspirades en la cultura musical polonesa, com les masurques, les balades, les poloneses i altres gèneres nacionals on hi condensa el caràcter i l'esperit de la raça.

I après, em sigui permès de citar només algunes figures, per a mi les més representatives, del moviment cultural-musical-nacionalista a Europa:

- El grup dels «Cinc»: Mussorgsky (1839-1881), Rimsky-K. (1844-1887), Cesar Cui (1835-1918), Balakirev (1836-1910), capitanejats per Miquel Glinka (1804-1857), a Rússia.

- Grieg (1843-1907) i Sibelius (1843-1907) a Noruega i Finlàndia respectivament.
- Smetana (1824)-1884) i Dvorák (1841-1904) a Txecoslovàquia.
- Charles Parry (1848-1918) i E. Elgar (1857-1934) a l'Anglaterra.
- Vincent d'Indy (1851-1931) i Ravel (1875-1937) a França.
- Bela Bartók (1881-1945) i Zoltan Kodaly (1882-1967) a Hongria.

Cal esmentar els dos últims com a veritables campions de la recerca popular-musical, per tal com aconseguiren col·leccionar milers de cançons populars. Ambdós propugnen la idea que el compositor, en inspirar-se a la font popular, ha de plasmar la seva obra no apel·lant-se a les citacions textuais, ni encaixonant la matèria original dins els motlles tradicionals, reincidint en l'academicisme monòton, ans bé, ha d'amarar-se de l'esperit i flaire populars, creant noves formes que responguin a la idiosincràsia del propi país i a les components vitals de l'esperit de la raça. Com, genialment, ho sabé realitzar en Michelangelo Buonarroti, construint la cúpula de Sant Pere al Vaticà, tot inspirant-se en la famosa cúpula de la catedral de Florència del Brunelleschi; o com un Raffaello Sanzio, bevent a l'escola de Leonardo i del mateix Michelangelo per als seus ombrejats, nus i moviment dramàtic dels seus inigualables quadres; i tants altres, conservant sempre el seu peculiar tarannà.

Per descomptat que també existeixen altres escoles comunament titllades *nacionals*, com l'impressionisme francès de Debussy o els seus adeptes, el germanisme de Wagner i Straus, etc. No hi és de sobres anotar el fet cultural dels Estats Units d'Amèrica on si és desencadenada una lluita per improvisar una cultura i un estil que pretès suplir amb la velocitat i els diners de la fretura d'una tradició i d'una història. És una raça d'al·luvió i la seva música està marcada per diverses ten-

dències cosmopolites, destacant-se el folklore negre, crioll i indi. És interessant l'intent d'aproximació a un tipus d'escola nacional ensellant-se en els ritmes jazzístics, com molt encertadament ho ha realitzat Gershwin (1898-1937), p. e., en la *Rhapsody in Blue* i en l'òpera *Porgy and Bess*. Semblant cosa ha realitzat Villa-Lobos (1887-1959) amb una esplendent i docta barreja eclèctica d'elements populars brasilers.

Vegem, tot seguit, la forma concreta de com la cançó popular pot esdevenir una font d'inspiració per a l'artista musical.

IV. EL CANT POPULAR FONT PRIORITÀRIA I PREEMINENT DE LA INSPIRACIÓ MUSICAL

1. Havem encapçalat la nostra disquisició dient que el cant popular és el factor primari de la creació musical, i deim factor primari perquè n'és l'element o mitjà sonor primer i primordial, perquè el més remot en la història, i per semblant raó es constitueix en el factor preeminent en la configuració de la nostra ètnia. Per aital motiu mereix tota l'atenció i afecte de l'artista compositor que, per vocació, ha de saber sintonitzar amb l'ona de la pròpia ètnia si no vol ésser un fill bord. L'artista genuí és particularment sensible a l'estímul i a l'encís de la tradició i de la cultura avial. Amb altres paraules: la música popular és la font prioritària de la inspiració de l'artista musical.

2. És oportú fer constància d'un moviment d'extracció juvenil que sorgí, ara fa algunes dècades, a Anglaterra, Itàlia i Amèrica del Nord, tot ell canalitzat a fer reflotar l'estil popular. Es tracta de *folk-revival*, que s'abeura, adés en l'estil, adés en la melodia, al gust popular, o bé manllevant tonades del folklore o bé xuclant el seu demble. Deixa de banda el folk-industrial cançonetístic, rebutja els condicionaments comercials i la instrumentalització política, assumint la tasca de reimplantar

dins la societat contemporània un gènere nou de comunicació popular. Es tracta d'un principi de retrobament d'expressió popular autònoma, independent de la subcultura imposada per l'hegemonia del consumisme absorbent. Aquest moviment té amples connotacions etnomusicològiques. El procediment usat, consisteix a desensorrar les melodies populars, reproduïdes o imitades, amb additius més o menys originals d'instrumentació i guarniments ornamentals. Els *folk-singers* tenen la comesa d'expressar-se en «primera persona», partint des de l'íntim del món popular, sentit en la seva realitat contemporània. És la via del *folk-process* que representa la realitat del poble en la manera d'avui.

3. L'aprofundiment del tema exigeix establir dos requisits:

A. Selecció dels materials i llur anàlisi.

B. Mecanismes d'assimilació i elaboració.

A. Selecció dels materials i llur anàlisi

a. Selecció. És una cosa notòria que no tot el que se'n presenta com a cant popular ho és de debò.

El que en deim *popular* suposa maduresa, envelliment, saó. Per descobrir la genuïna cara d'un cant popular cal esportar totes les adherències i paràsits que el temps hi ha acumulat, tot i que també les variants són patrimoni cultural valuós que responen a les vicissituds i mutacions dels pobles.

L'àrea mediterrània es caracteritza per la monodia, que es desenvolupa dins un clima modal, encara que adesiara, s'hi insinua el sistema tonal, per l'influx de generacions més properes. Les melodies estan caracteritzades per un toc dolçament amarg i fortament malenconiós que traspuen un fons primitiu ple de reminiscències atàviques. I pel que fa a l'art instrumental, no res més urgeix postillar entorn al que més amunt havem indicat; sols recordar que quan despunten besllums d'estil europeu modern, són sens dubte, d'origen urbà i producte de transformacions socioeconòmiques.

b. Anàlisi. Seleccionats els materials s'imposa llur anàlisi, duit a terme amb olfacte crític.

Determinar, en primer lloc, l'estructura de la melodia que pot desenvolupar-se:

1) A 2, 3 o 4 espais sonors.

2) Amb intervals constants o inconstants.

3) Entorn d'un centre tonal fix o variable.

4) Usant microsistemes o macrosistemes, segons l'extensió de l'escala.

5) Amb temps isorítmics o polirítmics.

6) Damunt metre isomètric, polimètric, asimètric, etc.

Però el més important és esmerçar gran esforç per descobrir el que els grecs en deien *pathos*, l'emoció afectiva, l'essència estètica, el perfum modal, la intensitat expressiva de la melodia, més que més quan presenta sentors rústegues i agrestes. La melodia pot ésser arcaica o més tost quelcom propera, de ruralia o de zona urbana. A voltes es descobrirà pura i transparent, altres vegades entrecreuada de modalitats ambigües, o bé mastellada d'elements tonals i modals.

Atès que el fenomen del sincretisme musical, a causa de la sobreposició de races i religions, és freqüent, serà positiu esbrinar la melodia per destriar els residus arcaics que conviuen amb contextos culturals diversos, per tal com els cants populars a Mallorca tenen, ben sovint un comú denominador amb molts altres cants de la conca mediterrània. De fet, hom pot constatar fàcilment, com un bon raig de festes de l'àrea mediterrània redunden d'elements arcaics pagans i cristians, i manifestacions de derivació pagana amb adaptacions religioses (p. e., la Sibil·la).

Ultra l'estudi i aprofundiment del motiu popular, és convenient resseguir-ne la seva identificació cultural, emotiva, ideològica i àdhuc sentimental connectada amb determinat moment de la vida, del qual aquell cant n'és l'expressió.

B. Mecanismes d'assimilació i elaboració

El procés de captació està vinculat a la capacitat artística de l'autor. L'eficàcia d'aquesta disposició aprensiva depèn de la sensibilitat i esma de cada talent. Aquí hi juga un gran paper l'habilitat, el geni, l'olfacte crític de la persona, puix que no basta la transcripció literal d'un determinat motiu popular, sinó que és precís detectar l'element espiritual, el nucli impalpable, però viu, de la seva essència. Cal tenir la manya subtil per aconseguir destapar el flasquet màgic del perfum que s'exhala de l'entranya de la cançó popular. Descobrir-ne l'emotivitat, el toc expressiu, l'aroma incorpori i vaporós; quelcom semblant al que en les viandes significa el tast, la sapidesa, el perfum, que es decanta de tota consideració de pes, volum, quantitat...

Assolir aquesta actitud de degustació espiritual hauria de ser el compromís del bon compositor que s'aparella a beure a la font de l'art popular. Quan aconseguixi embriagar-se d'aquesta flaire musical, haurà assimilat l'art popular de debò i es trobarà apte per infondre en el cor de la seva obra el gust i l'aire de l'ànima popular.

Els mecanismes o procediments d'elaboració del tema popular, els resumesc en aquests punts:

- a. Transplantament literal. Aquesta és una via que el compositor hauria de deixar de banda. Fer el possible per no caure en la banal solució acadèmica de la repetició servil i insensata de quelcom que ja existeix. L'harmonització d'un tema preexistent que no apporti elements de vera novetat, no té interès ni importància. Això està relegat als conjunts folklòrics de ronda que entretenen les nostres festes. Però la citació literal, més o menys manipulada, troba una excepció plenament legitimada en el gènere parafràstic, que concerneix la forma musical de les Variacions, del Comentari Musical, o amplificació temàtica i el «Cantus Firmus» al llarg d'una composició instrumental o vocal (p. e., motet, toccata, etc.), amb una paraula, quan això que està en joc és una parafrasi o glossa del tema donat.

- b. Transformació melòdica. Aquest procediment consisteix a «recrear» o transfigurar el tema sense descaracteritzar-lo; bé manipulant hàbilment elements interns, bé fragmentant les idees sonores, manlleuant-ne motius i ritmes, per teixir l'entremat sonor.
- c. Toc sumari. No és altra cosa que un espessigar el tema popular, prenent-ne partícules i cèl·lules temàtiques que esdevindran noves, concises fórmules de desenvolupament. Aquesta tècnica, tan benamada per B. Bartók, està impregnada del següent procés:
- d. Captació essencial. L'artista copsa l'essencialitat de l'element sonor. Beu a la font popular, no la materialitat de les notes, sinó l'element esteri i espiritual. Deixa el pes corpori i copsa purament i simplement l'ànima musical. «Dins l'obra creada roman la flaire, el gust, el ritme, la saba del motiu popular inspirador que hi circulen com una limfa vital. Aquest mecanisme tira a copsar àvidament l'esperit, el perfum de l'element popular. Poc li interessa (al compositor) el filat material de la cançó. Assolir aquesta síntesi de llum i color, de perfum i de ritme, d'expressió atàvica i llenguatge d'avui en l'obra creada, és l'objectiu més envejable en la labor creativa. Vers aquest cim s'orientava l'alt mestratge de Bela Bartók quan recomanava als compositors de beure de les fonts de l'art popular per absorbir-ne el nèctar i la inspiració, però evitant la citació literal». (A. Martorell, *Cant popular i Música Litúrgica-Acadèmia de les Belles Arts*, p. 10).

Mestres d'aquesta vena, jo hi consider dins Espanya, entre altres, un Albéniz que, fent cas omís de motius populars directes, sabé copsar magistralment l'aire, el matís i el perfum de les regions d'Espanya; un De Falla que, amb el seu poètic i deliciós colorisme mediterrani, bé que sovint adornat amb una refinada tècnica francesa, canta egrègiament l'ànima d'Andalusia.

A aquest punt em sigui permès d'esmentar l'intuïtiu Geor-

ges Bizet (1838-1875) que amb la seva òpera *Carmen*, l'obra de la plena maduresa del seu geni musical, prenyada de sol mediterrani, vibrant de joia i dramatisme ibèric, exuberant de cadències i aromes d'Espanya, canta la força entremaliada i la passió llambrejant de l'ànima hispànica. Un home que no mai havia visitat Espanya i sols la coneixia pel seu folklore i literatura, aconsegueix un grau excels del més deliciós exotisme en color, llum i aroma, exclusivament mitjançant els ritmes, puix que les melodies són originals i la música de fons i forma és francesa. Vegeu, doncs, com amb un simple element de l'art popular, en el nostre cas, el ritme es pot assolir un vèrtex tan culminant d'expressió artística i popular.¹

Coneguts els mecanismes d'assimilació i elaboració de l'art popular musical, l'artista gaudeix de l'opció privilegiada d'abeurar-se a la font d'aquest art entranyable que és sang de la raça i nirvi de la cultura, per xuclar-ne el nèctar de la inspiració per a les pròpies creacions musicals.

La selecció temàtica no cal, tampoc, encerclar-la o recloure-la dintre l'àrea de la música popular en el sentit estricte del seu primitivisme històric. També el que en deim *popular* més jove (que ha estat consagrat com tal pel poble), que no té a veure amb el món consumístic, pot brindar argument d'inspiració per a l'artista; basta saber-se guiar pel seny i el bon gust. (Recordem les cançons: «Vou-verivou», «La Balanguera», etc.). L'artista és lliure d'optar per al procediment que més estimuli el seu estre. Personalment, repetesc, m'inclín per al mètode bartokià, que transfigura el tema i en copsa l'essencialitat —mecanismes c) i d)—, absorbint l'aroma i força rítmica, l'encís poètic i la faisó modal de l'element popular, fent-ne l'ànima de la pròpia creació musical.

1 Bizet amb l'òpera *Carmen* ha anticipat el verisme i ha introduït en el teatre líric el realisme psicològic. Nietzsche ja presentava Bizet com l'exponent de la música lluminosa i mediterrània, portador d'un retorn a la natura, a la salut, a l'alegria, a la joventut i a la virtut, en oposició a Wagner que havia omplert de fantasmes l'Europa.

CONCLUSIÓ

La cançó popular és l'element primari, atàvic, ètnicament pur, i per això mateix el prioritari i preeminent, per a la creació artística musical, com a principi d'il·luminació, d'inspiració, de suggeriment i de referència.

Dins un món amplament consumístic i positivista, engolits per l'allau de cultures exòtiques, esmaperduts dins un bosc de races i costums dellà la mar, eixelebrats pel rock agressiu i el lucre golafre, ja no sabem de quin món som, ni qui és la nostra mare. Amb prou feines trobareu una embosta d'ànimes nobles que es recordi de la senzilla parla dels avis, o d'aquelles tonades agrestes de la nostra pagesia, o del repic i dringadissa de les eines camperoles... L'onada de l'absorbent economia tot ho arregussa, menyscabant la nostra personalitat i, mica a mica, eixerment esquinçals de la nostra identitat. Havem baratat la rústega corrandà i la tonada pastoril pels xiscles i grinyols dels «grups de moda», havem oblidat aquella noble austeritat de la taula pagesa, «quan era tan bell —com diu el poeta—, poder menjar fava parada amb restes de matances!»;² quan amb concòrdia i pau —com fa la cançó popular; d'un panet d'ordi dinarem set infants i la muller».

Pot ser que l'eix visual de la nostra mirada s'hagi descentrat baix la lluentor de l'or o de la novetat, falsament segurs que «l'or sempre lluu» i que «tot lo novell és bell»; pot ser que les nostres oïdes s'hagin obturades de tant de ser colpejades pel sotragueig dels cotxes o l'estrèpit de les discoteques. Es fa, doncs, precís corregir el nostre estrabisme, mirant més cap a dintre que cap a fora, i afinar les oïdes al so de la cançó materna popular. Cal recobrar la nostra identitat de poble i no caminar atordits sense brúixola ni ideal. Prou de girar-nos al darrer vent! Tenim una referència escrita amb lletra clara: l'art popular, la cultura nostrada, bressol entranyable de la nostra identitat.

2 M. Colom, Apèndix-Poesia, p. 17.

Nodrim el cor i la ment al graner de la nostra collita. Abeurem l'ànima a la fontana d'aigües incontaminades de la cançó popular, expressió autèntica del nostre sentir de raça i del nostre ideal. Aprenguem a collir del propi canastrell les flors de la nostra inspiració. El cant del poble n'és un sementer il·limitat.

AJUNTAMENT DE MANACOR

Patronat de l'Escola Municipal de Mallorca

DL: PM 200 - 1987